

Anmälan mot Kriminalvården, anstalten Hällby m.fl., om avskildhetsplacering av en intagen

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 9 november 2007, klagade AA på behandlingen av honom. Enligt AA hade han suttit ”isolerad” i över två månader i anstalten Hällby på grund av tre rapporter om olämpligt uppträdande i anstalten Mariefred. AA klagade också på att han inte fick ringa ”myndighetssamtal” och på att anstalten Hällby inte hade ordnat transport åt honom till anstalten Fosie, där han hade haft en plats sedan den 29 oktober 2007.

Utredning

Muntliga upplysningar inhämtades från anstalten Hällby. Därjämte inforrades och granskades ett utdrag ur Kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS). Av utdraget framgick bl.a. att anstalten Mariefred den 20 september 2007 beslutade att AA skulle placeras i avskildhet enligt 20 § första stycket 1 lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen). Som skäl för beslutet angavs bl.a. att AA beslutsdagen hade ”ådragit sig 3 rapporter” för olämpligt uppträdande mot personalen. Av utdraget framgick också att anstalten Mariefred den 9 oktober 2007 beslutade att AA inte längre skulle vara placerad i avskildhet, att AA samma dag transporterades till anstalten Hällby samt att den sistnämnda anstalten – samma dag – beslutade om avskildhetsplacering med återopande av samma skäl som låg till grund för anstalten Mariefreds beslut den 20 september 2007.

Kriminalvården anmodades därefter att yttra sig över vad AA hade framfört om avskildhetsplacering i två månader på grund av olämpligt uppträdande. Yttrandet skulle särskilt beröra de rapporter som låg till grund för besluten om avskildhet den 20 september respektive 9 oktober 2007.

I sitt remissvar den 24 mars 2008 anförde Kriminalvården, genom generaldirektören BB, bl.a. följande.

Sakförhållanden

Rapporter avseende olämpligt uppträdande

Den 20 september 2007 upprättades tre rapporter avseende AA. Samtliga rapporter avsåg olämpligt uppträdande.

På den ena rapporten anges händelsedatum till den 20 september 2007 och klockslag 11.00. Enligt uppgift från anstalten stämmer inte klockslaget. Samtliga rapporterade händelser inträffade nämligen på eftermiddagen i anslutning till beslutet om avskildhet som fattades kl. 14.00. Att klockslaget är fel torde bero på ett rent misstag.

Den första rapporterade händelsen inträffade kl. 13.00. Enligt rapporten har följande inträffat. När två vårdare har avslutat ”släppet” av intagna till programhuset står AA kvar på trappan. En vårdare säger åt honom att gå in varpå AA börjar skrika okvädningsord. AA går sedan skrattande in i dagrummet. Vårdaren känner sig väldigt kränkt av AA:s språkbruk.

Enligt nästa rapport (med felaktigt klockslag) hörde vårdaren CC hur AA sparkade hårt på en avdelningsdörr. När CC sa åt honom att lugna ner sig började han sparka ännu hårdare och skrek jävla fitta till CC. AA skrek enligt rapporten även att CC skulle hämta hans cigaretter och ge de till honom. CC sa då återigen åt AA att han inte ska använda en sådan attityd mot personalen. AA ignorerade detta.

En annan vårdare har också upprättat en rapport som avser samma händelse. Av rapporten framgår det att AA i samband med en visitation hade en attityd som uppfattades som förolämpande. Det framgår vidare att AA skrek mot CC och sparkade hårt på avdelningsdörren flera gånger.

Beslut om avskildhet m.m.

De tre rapporterna avseende olämpligt uppträdande ligger till grund för ett beslut om omplacering i avskildhet av AA. Beslutet fattades den 20 september 2007 kl. 14.00 vid anstalten Mariefred. Enligt uppgift från anstaltspersonalen upplevde vårdarna AA som hotfull då han sparkade på avdelningsdörren. Personalen vågade inte öppna dörren för att släppa ut AA och tog därför kontakt med anstaltens kontrollgrupp som kom till avdelningen och AA placerades i avskildhet. I bakgrunden till beslutet om avskildhet anges också att tidigare misskötsamheter är av sådan art och omfattning att AA vid fyra tillfällen meddelats varning. Av vad som framkommit i ärendet fann anstalten det styrkt att AA brutit mot gällande regelverk vid ett flertal tillfällen. Vidare var det enligt beslutet styrkt att AA:s kränkande beteende mot personalen hade eskalerat. Med anledning av misskötsamheterna fann anstalten skäl till avskildhet enligt 20 kap. 1 § första stycket första punkten KvaL.

Personalen upplevde, enligt DD, AA:s beteende som hotfullt, vilket tyvärr inte framgår av rapporterna eller beslutet om avskildhet.

Beslutet om avskildhet omprövades och fastställdes vid ett tillfälle vid anstalten Mariefred. Därefter förflyttades AA till anstalten Hällby den 9 oktober 2007. Han blev då även där placerad i avskildhet på samma grunder som på anstalten Mariefred.

Den 11 oktober 2007 beslutade anstalten Mariefred att de tre rapporterna avseende olämpligt uppträdande inte skulle föranleda någon ytterligare åtgärd. I beslutet anges att förseelsen är av allvarlig art och AA påminns om sin skyldighet att visa hänsyn och uppträda på ett lämpligt sätt. Enligt beslutet torde, förutom en tillsägelse, avskildheten vara en tillräcklig åtgärd.

Därutöver får Kriminalvården tillägga följande. Anstalten Mariefred har få avskildhetsplatser. Av den anledningen flyttas intagna som placerats avskilda tillfälligt till anstalten Hällby, där det finns fler avskildhetsplatser.

Författningsbestämmelser

Enligt 20 § första stycket 1 KvaL får en intagen hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Av andra stycket framgår att ett beslut enligt första stycket ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

Kriminalvårdens bedömning

Kriminalvården konstaterar att det inte tydligt framgår av anstalten Mariefreds beslut den 20 september 2007 på vilket sätt AA:s olämpliga uppträdande utgjort en fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom och därmed anledningen till att han skulle hållas avskild.

Kriminalvården konstaterar även att rapporterna som ligger till grund för beslutet den 20 september 2007 inte utgör tillräcklig grund för att besluta om avskildhetsplacering av AA.

Beslut om avskildhet ska omprövas minst var tionde dag. Beslutet har omprövats den 30 september 2007 av anstalten Mariefred. Av innehållet i beslutet framgår inte varför AA fortfarande ska hållas avskild.

Om avskildhetsplaceringen beror på inträffade förhållanden på den gamla anstalten finns det inte automatiskt grund för avskildhetsplacering på den nya anstalten. När en intagen som placerats avskild från andra intagna förflyttas till en annan anstalt måste den anstalten självständigt pröva om det finns grund för fortsatt avskildhetsplacering av den intagne på den anstalten. AA placerades avskild i anstalten Hällby. Av beslutet om avskildhet den 9 oktober 2007 framgår inte att det skett en prövning av varför AA ska hållas avskild i anstalten Hällby.

Dokumentationen av vilka händelser som ligger till grund för besluten om avskildhetsplacering av AA är mycket bristfällig. Det är därför svårt att bedöma om besluten i realiteten är korrekta och hur länge det i så fall varit motiverat att hålla AA avskild. Anstalterna Mariefred och Hällby kan inte undgå kritik för detta.

Regionen har informerat personal på anstalterna Mariefred och Hällby om bristerna i handläggningen. För att detta inte ska upprepas igen kommer huvudkontoret uppmana regionen att se till att personalen på de båda anstalterna utbildas om den aktuella lagstiftningen.

(Kriminalvården yttrade sig även över det som AA hade framfört om "myndighetssamtal" och transport till anstalten Fosie. Dessa frågor omfattades inte av JO:s remiss och det som Kriminalvården anfört i dessa delar har utelämnats här, JO:s anm.)

AA gavs tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Bedömning

JO:s granskning är av rättslig art och avser främst en kontroll av att myndigheterna har följt de regler som gäller för förfarandet. JO brukar således inte ta ställning till om en myndighets beslut är riktigt i sak. Då frågan om avskildhetsplaceringarna i det nu aktuella ärendet är av mer principiell karaktär har en utredning gjorts här.

Av 17 § kriminalvårdslagen följer att en intagen under tid då han är skyldig att ha sysselsättning normalt ska vistas tillsammans med andra intagna. På fritiden får den intagne i den utsträckning han önskar det vistas tillsammans med andra intagna. Enligt ett nytt fjärde stycke i 17 §, som trädde i kraft den 1 april 2008, får intagna

hållas tillfälligt avskilda från varandra, om det är nödvändigt för att upprätthålla ordningen eller säkerheten i en anstalt.

De intagnas rätt till gemenskap får vidare inskränkas med stöd av bestämmelserna i 18, 20, 20 a och 23 §§ kriminalvårdslagen. Dessa bestämmelser gör det möjligt att av ordnings- och säkerhetsskäl begränsa gemenskapen mellan intagna i vissa situationer. Intagna kan också placeras i avskildhet under utredningen av disciplinärenden enligt 50 § kriminalvårdslagen. Möjligheten att placera någon i avskildhet får inte användas som bestraffning (se prop. 1975/76:165).

Enligt 20 § kriminalvårdslagen får en intagen hållas avskild från andra intagna bl.a. om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Det finns inte någon begränsning av hur länge en intagen får vara placerad i avskildhet. Beslutet ska emellertid omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

Innan beslut meddelas om en åtgärd enligt 20 § kriminalvårdslagen och vid omprövning av ett sådant beslut ska de omständigheter utredas som inverkar på frågans avgörande. Protokoll ska föras över vad som kommit fram vid denna utredning (22 § kriminalvårdslagen).

Den som hålls avskild på grund av att han är farlig för sin egen säkerhet till liv eller hälsa ska undersökas av läkare så snart det kan ske. Andra intagna som hålls avskilda enligt 20 § ska undersökas av läkare, om det behövs med hänsyn till den intagnes tillstånd. Har en intagen hållits avskild under en sammanhängande tid av en månad ska en sådan undersökning alltid äga rum (22 § kriminalvårdslagen). En intagen som hålls avskild från andra intagna enligt 20 § kriminalvårdslagen ska vidare få den lättnad i avskildheten som är möjlig (21 § kriminalvårdslagen).

Som framgår ovan är utgångspunkten att intagna i kriminalvårdsanstalt ska ges tillfälle att i så stor utsträckning som möjligt vistas tillsammans. Att placera någon i avskildhet är en fråga från humanitär synpunkt mycket ingripande åtgärd. Även behandlingsskäl kan tala emot en sådan placering. Mot den bakgrunden anser jag att användningen av sådana åtgärder bör begränsas i så stor utsträckning som möjligt. Samtidigt är det givet att det inom kriminalvården kan uppstå situationer där det med hänsyn till ordningen och säkerheten i en anstalt är omöjligt att lösa situationen på något annat sätt än att placera en eller flera intagna i avskildhet.

Anstalten Mariefred har motiverat sitt beslut att placera AA i avskildhet enligt 20 § första stycket 1 kriminalvårdslagen med att denne brutit mot gällande regelverk och uppträtt olämpligt mot personalen. Anstalten har dock inte i beslutet angett på vilket sätt denna misskötsamhet utgjorde en fara för AA:s eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. När jag läser beslutet får jag närmast intrycket att avskildhetsplaceringen användes som bestraffning. Anstalten har i sitt yttrande med anledning av JO:s remiss uppgett att personalen upplevde AA:s beteende som ”hotfullt”. Detta borde givetvis ha angetts i beslutet. Jag har emellertid ändå svårt att utifrån den befintliga

utredningen finna att förhållandena var sådana att det var motiverat att placera AA i avskildhet.

Ett beslut om placering i avskildhet ska omprövas minst var tionde dag. En sådan omprövning ska baseras på de omständigheter som föreligger vid tidpunkten för omprövningen och syfta till att avgöra om det fortfarande finns skäl att hålla en intagen i avskildhet. Anstalten Mariefreds omprövningsbeslut den 30 september 2007 innehåller i princip samma skäl och omständigheter som angavs i det ursprungliga beslutet om avskildhet. Som Kriminalvården har påpekat går det alltså inte i beslutet att utläsa varför AA skulle hållas i fortsatt avskildhet.

Anstalten Hällbys handläggning är inte heller den godtagbar. När AA kom dit hade anstalten att göra en självständig bedömning av om det fanns förutsättningar att placera honom i avskildhet – det är långt ifrån självklart att det avskildhetsbehov som förelåg på en anstalt gör sig gällande också efter en omplacering till en annan anstalt. Anstalten Hällbys beslut den 9 oktober 2007 innehåller emellertid samma skäl och omständigheter som anstalten Mariefreds beslut den 20 och 30 september. Anstalten synes således, tvärt emot vad som bör gälla, inte ha gjort någon egen prövning av frågan om avskildhet. Det inträffade ger mig anledning att uttrycka tveksamhet till förfaringssättet att tillfälligt omplacera intagna som placerats i avskildhet till andra anstalter. Av lätt insedda skäl torde den prövning av avskildhetsfrågan som genomförs av den mottagande anstalten ofta, som i AA:s fall, bli illusorisk.

Sammanfattningsvis finner jag skäl att rikta kritik mot anstalterna Hällby och Mariefred för besluten att placera AA i avskildhet. Som jag har påpekat tidigare är det en från humanitär synpunkt mycket ingripande åtgärd att placera någon i avskildhet. Det är därför viktigt att Kriminalvårdens personal är väl insatt i reglerna på området. Det inträffade visar emellertid på brister i detta avseende. Jag vill därför framhålla vikten av att resurser avsätts för utbildning av personalen i tillämpningen av de regler som gäller inom kriminalvårdens verksamhet, i synnerhet de regler som gäller för avskildhetsplacering av intagna och andra ingripande åtgärder.

Vad som i övrigt har framkommit föranleder inga uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.